

УДК 378.018.8:37.011.3-051](06)

DOI: 10.31499/2706-6258.1(15).2026.359368

ЕМПІРИЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УЧНІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

Антон Амонс, аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський національний університет.

ORCID: 0009-0001-9101-1404

E-mail: amonsaa@gmail.com

У статті представлені результати емпіричного дослідження готовності майбутніх учителів до виховання національної ідентичності учнів у позакласній роботі. Визначено рівні сформованості мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного компонентів цієї готовності. Проведено констатувальний експеримент проведено на вибірці з 104 здобувачів вищої освіти. Виявлено домінування середнього та низького рівнів готовності, щодо майбутніх учителів до виховання національної ідентичності учнів у позакласній роботі. Обґрунтовано доцільність упровадження інтерактивних форм навчання, зокрема тренінгів та проектної діяльності для вдосконалення процесу формування професійної готовності здобувачів.

Ключові слова: майбутні вчителі; національна ідентичність; позакласна робота; готовність до виховання; національно-патріотичне виховання; емпіричні результати.

Anton Amons, PhD Student, Department of Pedagogy and Educational Management, Uman National University.

ORCID: 0009-0001-9101-1404

E-mail: amonsaa@gmail.com

EMPIRICAL RESULTS OF THE RESEARCH ON THE READINESS OF FUTURE TEACHERS TO EDUCATE STUDENTS' NATIONAL IDENTITY IN EXTRA-COURSE WORK

The article presents the results of an empirical study on the readiness of future teachers to foster students' national identity through extracurricular activities. The study aimed to assess the level of formation of motivational, cognitive, activity-based, and reflexive components of readiness among pre-service teachers. The diagnostic survey involved 104 participants enrolled in pedagogical programs, with 56 students forming the experimental group and 48 students forming the control group. Data collection methods included questionnaires, testing, pedagogical observation, analysis of students' activity products, and both quantitative and qualitative data processing. The results revealed that the majority of future teachers demonstrate medium and low levels of readiness, highlighting insufficient development of practical skills and reflective capacities necessary for the effective organization of extracurricular educational activities focused on national and patriotic values. High-level readiness was observed in a minor proportion of participants, who exhibited strong motivation, theoretical knowledge, and the ability to independently plan and implement extracurricular initiatives. The findings indicate the necessity of systematic pedagogical intervention within teacher education programs, emphasizing interactive learning, project-based activities, training sessions, and the modeling of extracurricular scenarios. The study provides evidence-based recommendations for integrating such approaches into pre-service teacher preparation to enhance the formation of professional readiness to nurture students' national identity. The article contributes to understanding the structural and functional aspects of teacher readiness and offers a basis for further research on the development of

comprehensive models for training teachers to implement national identity education in extracurricular contexts.

Keywords: future teachers; national identity; extracurricular work; readiness for education; national-patriotic education; empirical results.

Формування національної ідентичності учнів є одним із ключових завдань сучасної української школи, оскільки воно спрямована на розвиток громадянської свідомості, патріотизму та соціальної відповідальності молоді. У цьому контексті позакласна діяльність виступає важливим педагогічним ресурсом, який дозволяє організувати активне залучення учнів до виховних та культурно-пізнавальних заходів, спрямованих на формування ціннісних орієнтирів та національної самосвідомості [10].

Ефективність процесу виховання національної ідентичності залежить від професійної готовності майбутніх учителів, яка передбачає наявність системи знань, умінь, ціннісних орієнтирів та мотивації до організації позакласної роботи з патріотичного виховання. На сучасному етапі розвитку освіти в Україні визначає низка проблем, що ускладнюють підготовку майбутніх учителів у цьому напрямі. Зокрема, спостерігається недостатня теоретична та методична підготовка майбутніх учителів до використання позакласних форм і методів виховання національної ідентичності [3].

Дослідження науковців свідчать про низький рівень усвідомлення студентами значення національно-патріотичного виховання у розвитку особистості та держави, що обмежує їхню здатність до ефективної організації виховної роботи. Також виявлено відсутність системного підходу до інтеграції позакласної діяльності у освітній процес закладів загальної середньої освіти, що ускладнює реалізацію потенціалу педагогічного середовища для розвитку національної ідентичності учнів.

Отже, актуальною залишається проблема дослідження стану та рівня готовності майбутніх учителів до виховання національної ідентичності учнів у позакласній роботі, а також розробки ефективних педагогічних засобів і методик, які сприятимуть підвищенню рівня професійної готовності майбутніх учителів у цьому напрямі.

Проблема виховання національної ідентичності та національно-патріотичних цінностей учнів широко представлена у вітчизняних наукових дослідженнях і розглядається в контексті державотворчих процесів, розвитку громадянського суспільства та модернізації системи освіти. Так, у працях І. Беха та К. Чорної обґрунтовано концептуальні засади патріотичного виховання дітей і учнівської молоді, визначено його ціннісні орієнтири та стратегічні напрями реалізації у закладах освіти [2]. В. Гонський акцентує увагу на патріотизмі як основі сучасного виховання та ідеології держави, підкреслюючи його значення у формуванні особистості громадянина [7].

Наукові розвідки С. Василенка розкривають систему патріотичного виховання у контексті державотворення незалежної України, що дозволяє розглядати національну ідентичність як інтегральний результат виховного впливу освіти та соціального середовища [5]. У цьому ж напрямі Ю. Буклов аналізує соціально-педагогічні аспекти національно-патріотичного виховання учнівської молоді, наголошуючи на важливості комплексного та міждисциплінарного підходу до організації виховної роботи [4].

Значна кількість досліджень присвячена змісту, формам і методам патріотичного виховання учнів різних вікових категорій. Зокрема, Х. Бедрій розкриває педагогічні можливості різноманітних форм і методів виховання дітей молодшого шкільного віку, підкреслюючи їхню ефективність у формуванні початкових уявлень про національні цінності [1]. М. Галабурда та Г. Товканець звертають увагу на практичні аспекти застосування форм і методів національно-патріотичного виховання у закладах загальної

середньої освіти, що має безпосереднє значення для організації позакласної діяльності [6].

Окремий блок досліджень розглядає професійну підготовку майбутніх учителів до здійснення виховної діяльності. Так, В. Будак розглядає патріотичне виховання студентської молоді як важливий теоретичний компонент професійної підготовки педагогів [3]. В. Кульчицький підкреслює, що готовність майбутнього вчителя до виховної роботи формується у процесі цілеспрямованої професійної підготовки та включає мотиваційний, когнітивний і діяльнісний компоненти [10]. Інноваційний потенціал національно-патріотичного виховання в сучасній школі висвітлено у працях Н. Коваленко, яка акцентує увагу на необхідності впровадження сучасних педагогічних технологій у виховний процес [9].

Питання формування національної ідентичності учнів у практиці роботи майбутніх учителів розглядаються у дослідженнях О. Каліманової, у яких наголошується на ролі класного керівника у створенні виховного середовища, сприятливого для розвитку національної самосвідомості школярів [8]. Водночас В. Макачук і А. Амонс детально аналізують форми та методи виховання національної ідентичності учнів у позакласній роботі, підкреслюючи її значний виховний потенціал [11].

Отже, аналіз наукових джерел засвідчує достатній рівень теоретичного опрацювання проблеми національно-патріотичного виховання та формування національної ідентичності учнів. Водночас недостатньо дослідженим залишається питання виявлення емпіричного рівня готовності майбутніх учителів до виховання національної ідентичності учнів у позакласній роботі, що зумовлює необхідність проведення відповідного дослідження та визначає актуальність обраної теми.

Мета статті: виявити рівень готовності майбутніх учителів до виховання національної ідентичності учнів у позакласній роботі на основі результатів емпіричного дослідження.

Емпіричне дослідження передбачало на виявлення рівня готовності майбутніх учителів до виховання національної ідентичності учнів у позакласній роботі. Дослідження проводилося упродовж навчального року на базі закладу вищої освіти та мало констатувальний характер, що дало змогу зафіксувати реальний стан сформованості досліджуваного феномена без цілеспрямованого педагогічного впливу. Участь у дослідженні взяли 104 здобувачі, які навчаються за спеціальністю та навчаються на першому курсі професійної підготовки (А 4 Середня освіта. (Історія та громадянська освіта)).

З метою забезпечення об'єктивності й достовірності отриманих результатів було сформовано експериментальну групу (56 осіб), яка безпосередньо брала участь у діагностичних процедурах, та контрольну групу (48 осіб), показники якої використовувалися для порівняльного аналізу. Формування груп здійснювалося з урахуванням принципів добровільної участі, анонімності отриманих відповідей, а також репрезентативності вибірки, що дозволило охопити здобувачів з різним рівнем навчальних досягнень та мотивації до майбутньої професійної діяльності.

Емпіричне дослідження під час констатувального експерименту проводилося поетапно й передбачало реалізацію низки взаємопов'язаних етапів. На підготовчому етапі визначено мету та завдання дослідження, обґрунтовано його теоретико-методологічні засади, а також здійснено добір і адаптацію діагностичного інструментарію відповідно до структурних компонентів готовності майбутніх учителів до виховання національної ідентичності учнів у позакласній роботі. Основний етап включав проведення анкетування та тестування, спрямованих на виявлення мотиваційних установок, рівня теоретичних знань і практичних умінь здобувачів освіти

щодо організації позакласної виховної діяльності національно-патріотичного спрямування. Застосовано анкету «Діагностика готовності майбутніх учителів до виховання національної ідентичності учнів у позакласній роботі». Методика анкетування передбачала використання шкали самооцінювання, що включала ранжування відповідей за п'ятибальною шкалою, а також аналіз розгорнутих відповідей відкритого типу. Анкета складалася з 18 запитань відкритого й закритого типу та дала змогу визначити рівень зацікавленості респондентів проблематикою національно-патріотичного виховання, їх ціннісні орієнтації та готовність до реалізації виховної діяльності у майбутній професійній практиці. Запитання анкети були структуровані відповідно до мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного компонентів готовності. Обробка результатів здійснювалася шляхом підрахунку сумарних балів за кожним компонентом із подальшим віднесенням респондентів до високого, середнього або низького рівня готовності на основі визначених інтервальних меж. Надійність і валідність методики забезпечувалися логічною узгодженістю змісту запитань із метою дослідження та використання взаємодоповнювальних методів збору емпіричних даних.

Тестові завдання виконували 56 здобувачів експериментальної групи, у яких визначався рівень теоретичних знань про сутність національної ідентичності, зміст, форми та методи національно-патріотичного виховання, зокрема у позакласній роботі. Тест містив 20 завдань, що дозволило диференціювати рівні знань за трьома градаціями: високий (16–20 правильних відповідей), середній (10–15 правильних відповідей) та низький (менше 10 правильних відповідей).

Педагогічне спостереження здійснювалося під час виконання здобувачами 6 навчально-професійних завдань, пов'язаних з аналізом і моделюванням позакласних виховних заходів національно-патріотичного спрямування. У процесі спостереження оцінювалося вміння планувати виховні заходи, добирати адекватні форми і методи роботи, а також здатність до педагогічної рефлексії. Аналіз продуктів діяльності включав оцінювання письмових розробок сценаріїв позакласних заходів, проєктів виховних програм та рефлексивних звітів здобувачів освіти.

За результатами діагностики визначено три рівні готовності майбутніх учителів до виховання національної ідентичності учнів у позакласній роботі: високий, середній та низький, що стало підґрунтям для подальшого кількісного та якісного аналізу результатів констатувального експерименту.

Аналіз отриманих даних засвідчив, що високий рівень готовності продемонстрували 14,29% здобувачів експериментальної групи (8 осіб із 56) та 16,67% здобувачів контрольної групи (8 осіб із 48). Представники цієї групи характеризуються стійкою мотивацією до виховної діяльності, ґрунтовними теоретичними знаннями щодо сутності національної ідентичності та сформованими практичними вміннями організації позакласної виховної роботи національно-патріотичного спрямування.

Середній рівень готовності виявлено у 51,79% здобувачів експериментальної групи (29 осіб) та 50,0% здобувачів контрольної групи (24 особи). Для цієї категорії респондентів характерним є усвідомлення значущості виховання національної ідентичності учнів, наявність базових теоретичних знань і окремих практичних умінь, водночас спостерігається недостатня впевненість у самостійному плануванні та реалізації позакласної виховної діяльності.

Водночас низький рівень готовності зафіксовано у 33,93% здобувачів експериментальної групи (19 осіб) та 33,33% здобувачів контрольної групи (16 осіб). Ці респонденти характеризуються фрагментарними знаннями з проблеми національно-патріотичного виховання, недостатньою сформованістю мотиваційних установок та низьким рівнем готовності до практичної організації позакласної роботи.

Отримані результати свідчать про переважання середнього та низького рівнів готовності майбутніх учителів до виховання національної ідентичності учнів у позакласній роботі, що актуалізує потребу в удосконаленні змісту, форм і методів їх професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Отримані результати свідчать про те, що готовність майбутніх учителів до виховання національної ідентичності учнів у позакласній роботі перебуває переважно на етапі становлення та потребує системного, цілеспрямованого педагогічного впливу. Аналіз емпіричних даних показав, що домінування середнього та низького рівнів сформованості готовності зумовлене насамперед недостатнім розвитком діяльнісного й рефлексивного компонентів, які забезпечують практичну реалізацію виховних завдань у реальному освітньому середовищі. Це виявляється у труднощах студентів під час планування, організації та оцінювання результативності позакласних заходів національно-патріотичного спрямування, а також у недостатній здатності до критичного аналізу власної педагогічної діяльності.

Проведене емпіричне дослідження підтвердило доцільність і необхідність упровадження у процес професійної підготовки майбутніх учителів спеціально організованих форм і методів навчання, спрямованих на формування їх готовності до виховання національної ідентичності учнів у позакласній роботі. До таких форм і методів доцільно віднести інтерактивні заняття, тренінги, педагогічні майстерні, проєктну діяльність, моделювання виховних ситуацій та рефлексивні практики, які сприяють інтеграції теоретичних знань і практичних умінь у цілісну систему професійної готовності. Зазначені підходи дозволяють активізувати суб'єктну позицію студентів, підвищити їх мотивацію до виховної діяльності та забезпечити поступове формування здатності ефективно реалізовувати завдання виховання національної ідентичності учнів у позакласній роботі.

У процесі проведеного емпіричного дослідження було з'ясовано стан та рівень готовності майбутніх учителів до виховання національної ідентичності учнів у позакласній роботі. Отримані результати засвідчили, що досліджуваний феномен перебуває на етапі становлення, що підтверджується домінуванням середнього та низького рівнів готовності серед здобувачів вищої педагогічної освіти. Це свідчить про недостатню сформованість системи знань, умінь і навичок, необхідних для ефективної організації позакласної виховної діяльності національно-патріотичного спрямування.

Встановлено, що готовність майбутніх учителів до виховання національної ідентичності учнів у позакласній роботі має комплексний характер і включає мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний компоненти. За результатами діагностики виявлено, що найменш сформованими є діяльнісний і рефлексивний компоненти, що проявляється у труднощах студентів під час проєктування та реалізації позакласних виховних заходів, а також у недостатній здатності до аналізу й оцінювання результатів власної педагогічної діяльності.

Проведене дослідження підтвердило доцільність упровадження у процес професійної підготовки майбутніх учителів спеціально організованих форм і методів навчання, спрямованих на формування їх готовності до виховання національної ідентичності учнів у позакласній роботі. Зокрема, ефективними є інтерактивні методи навчання, проєктна діяльність, педагогічні тренінги, моделювання виховних ситуацій та рефлексивні практики, які забезпечують інтеграцію теоретичної та практичної підготовки здобувачів.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у розробленні та експериментальній перевірці структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх учителів до виховання національної ідентичності учнів у позакласній роботі, визначенні педагогічних умов її ефективної реалізації, а також у

вивченні динаміки змін рівнів готовності студентів у процесі формувального експерименту. Особливої уваги потребує дослідження можливостей інтеграції цифрових технологій та інноваційних форм позакласної діяльності у систему національно-патріотичного виховання учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бедрій Х. В. Зміст, форми і методи патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку. *Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka*. 2020. № 51. С. 75–79.
2. Бех І., Чорна К. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ, 2014. 29 с.
3. Будак В. Д. Патріотичне виховання студентської молоді: теоретичний аспект. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2017. № 2. С. 77–83.
4. Буклов Ю. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді: соціально-педагогічний аспект. *Молодь і ринок*. 2017. № 12. С. 126–130.
5. Василенко С. М. Система патріотичного виховання та її місце в державотворенні сучасної незалежної України. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2015. № 2. С. 14–19.
6. Галабурда М. В., Товканець Г. В. Застосування форм і методів національно-патріотичного виховання здобувачів початкової освіти у закладі загальної середньої освіти. *Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції (12–13 травня 2022 р., м. Мукачево)*. Мукачево: Вид-во МДУ, 2022. С. 46–48.
7. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави: студія виховання. *Рідна школа*. 2021. № 2. С. 9–14.
8. Каліманова О. Формування національної ідентичності учня в роботі класного керівника. *Педагогіка*. 2021. Вип. 41, т. 1. С. 294–299. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/41-1-45>.
9. Коваленко Н. І. Інноваційний виховний потенціал національно-патріотичного виховання особистості у сучасному закладі загальної середньої освіти. *Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 25 листопада 2021 р.)*. Івано-Франківськ: «НАІР», 2021. С. 81–87.
10. Кульчицький В. Й. Патріотичне виховання як складова професійної підготовки майбутнього фахівця. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: педагогіка, соціальна робота*. 2019. Вип. 1. С. 88–90.
11. Макачук В., Амонс А. Форми та методи виховання національної ідентичності учнів у позакласній роботі. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», «Психологія», «Медицина»)*. 2025. № 4(50). С. 622–633. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-4\(50\)-622-633](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-4(50)-622-633).

REFERENCES

1. Bedriy, Kh. V. (2020). Zmist, formy i metody patriotychnogo vykhovannia ditey molodshoho shkilnoho viku. *Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka*, 51, 75–79 [in Ukrainian].
2. Bekh, I., Chorna, K. (2014). *Prohrama patriotychnogo vykhovannia ditey ta uchnivskoyi molodi*. Kyiv: [publisher] [in Ukrainian].
3. Budak, V. D. (2017). Patriotychno vykhovannia studentskoyi molodi: teoretychnyy aspekt. *Nauk. visnyk Mykolayivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedagogichni nauky*, 2, 77–83 [in Ukrainian].
4. Buklov, Yu. (2017). Natsionalno-patriotychno vykhovannia uchnivskoyi molodi: sotsialno-pedahohichnyy aspekt. *Molod i rynek*, 12, 126–130 [in Ukrainian].
5. Vasylenko, S. M. (2015). Systema patriotychnogo vykhovannia ta yiyi misce v derzhavotvorenni suchasnoyi nezalezhnoyi Ukrayiny. *Nauk. visnyk Mykolayivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedagogichni nauky*, 2, 14–19 [in Ukrainian].
6. Halaburda, M. V., Tovkanets, H. V. (2022). Zastosuvannya form i metodiv natsionalno-patriotychnogo vykhovannia zdobuvachiv pochatkovoyi osvity u zakladi zahalnoyi seredn'oyi osvity. *Suchasni tendentsiyi rozvytku nauky y osvity v umovakh pohlyblennya yevrointehratsiynnykh protsesiv: zbirnyk tez dopovidey II Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoi konferentsiyi (12-13 travnya 2022, m. Mukachevo)*, 46–48 [in Ukrainian].
7. Honskyi, V. (2021). Patriotyzm yak osnova suchasnoho vykhovannia ta ideolohiyi derzhavy: studiyi vykhovannia. *Ridna shkola*, 2, 9–14 [in Ukrainian].

8. Kalimanova, O. (2021). Formuvannya natsionalnoyi identychnosti uchnya v roboti klasnoho kerivnyka. *Pedahohika*, 41(1), 294–299. DOI:<https://doi.org/10.24919/2308-4863/41-1-45> [in Ukrainian].
9. Kovalenko, N. I. (2021). Innovatsiynyy vykhovnyy potentsial natsionalno-patriotychnogo vykhovannya osobystosti u suchasnomu zakladi zahalnoyi seredn'oyi osvity. *Zrostayucha osobystist' u smyslotsinovykh obryсах: materialy Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoi konferentsiyi (m. Kyiv, 25 lystopada 2021)*, 81–87 [in Ukrainian].
10. Kulchytskyi, V. Y. (2019). Patriotychno vykhovannia yak skladova profesiyanoi pidhotovky maybutn'oho fakhivtsya. *Nauk. visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: pedahohika, sotsialna robota*, 1, 88–90 [in Ukrainian].
11. Makarchuk, V., Amons, A. (2025). Formy ta metody vykhovannya natsionalnoyi identychnosti uchniv u pozaklasnij roboti. *Perspektyvy ta innovatsii nauky (Seriya «Pedahohika», «Psikhologiya», «Medytsyna»)*, 4(50), 622–633. DOI:[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-4\(50\)-622-633](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-4(50)-622-633) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 03.03.2026 р.

Прийнята до друку 20.03.2026 р.

Опубліковано 02.04.2026 р.